

NARCÍS OLLER
LA BOGERIA

Edició, introducció, notes i proposta didàctica
de Joan Estruch Tobella

I

Quan jo el vaig conèixer ja feia parlar d'ell.

Encara me'n recordo. Èrem a mig curs del 67. Ell seguia els estudis de perit agrònom per millor portar ses hisendes. Jo estudiava el Dret civil. L'Armengol, el meu *a latere*,¹ va venir, com cada vespre, a la dispesa,² per anar a dar un tomb en havent sopat. I com que la nit abans hi havia hagut escopetades a la Rambla,³ i tal com anava el poble es podien repetir, ell que, essent al carrer, em diu:

—Saps on podríem passar la vetlla? Al Cafè de les Delícies.⁴ Sé que hi torna a anar en Daniel Serrallonga, a qui desitges conèixer, i, si hi és, te'l presentaré. Només et demano que, si en diu alguna, t'aguantis el riure i el deixis per a mi, que amb mi no s'enfada. Jo me'l *camelo*, com ara diuen, i ell no ho coneix.

—Apa, doncs; ja estem anant-hi —vaig fer jo, més content que si em convidés a Romea, on en aquell temps el gran Fontova⁵ em feia plorar de riure.

I... tras, tras, tras... ja no vam parar fins a la rotonda que hi havia al fons d'aquell cafè, llavors un dels millors de Barcelona. Però des

1. *a latere*: amic de tota confiança.

2. *dispesa*: casa que allotja estudiants.

3. Al·lusió als aldarulls que preludiaven l'esclat de la Revolució de Setembre del 1868, que va enderrocar Isabel II.

4. Cafè del Teatre Principal de Barcelona, on es reunien intel·lectuals i artistes.

de la partió amb la sala d'entrada, on vam parar-nos a guaitar, en Serrallonga no es veia.

–*Vatualisto!* –va exclamar l'Armengol–. És capaç de ser a jugar!

–Com!, que també juga?

–Uff!, com un taül,⁶ si així li *apreta*.

–Mirem bé, mirem bé –vaig pregar jo, recant-me⁷ de perdre la diversió que se m'havia ofert.

I llavors vam anar resseguint el passadís de davant de les columnetes que aguanten la galeria de l'entresòl, fixant-nos detingudament en cada un dels concurrents que hi havia, discutint o llegint diaris, per aquelles taules. Reparant estava que, si abundaven els homes allí aquella vetlla, hi escassejaven les dones d'una manera estranya, quan sento que l'Armengol fa, tot d'un plegat, un «Ara!» que va durar cinc segons. Miro, i veig que, trencant de camí, se les emprèn cap a un quidam⁸ que, assegut sota la magnífica palmera de cristall tallat del mig de la sala, estava molt capficat en la lectura d'un diari que tenia estès verticalment i a frec de nas, de manera que l'única cosa que jo descobria del lector eren les mans. L'Armengol va parar-se davant seu, i, per dar-li la bona nit a tall d'estudiant i causar-li un ensurt, quina se'n pensa?... ell que li dona un pinyac ben fort al diari. Però què va haver fet? L'agredit es va estremir de cap a peus com si l'hagués picat l'escorçó. Aquelles mans llargues, nuoses, que jo mirava, es van crispar sobtadament: l'una, l'esquerra, retenint el diari llançat de costat; l'altra agafant com una maça l'ampolla d'aigua que tenia més a prop. I no cal dir que, ensem, tot l'home es va aixecar, tan llarg com era, amb posat amenaçador, esblanqueït de ràbia, amb els ulls fora del

6. *taül*: tafur, jugador expert, professional.

7. *recant-me*: lamentant-me.

8. *quidam*: algú.

cap i els *lentes* de gairell,⁹ cercant l'insolent autor d'aquell pinyac.

–Que dimoni, com se les pren! –vaig pensar jo corrent-hi per ajudar a evitar l'escàndol. Però encara jo no havia dat ni cinc passos, que ja vaig veure conjurat el perill: l'Armengol s'havia fet perdonar amb aquell somris simpàtic que sempre ha tingut, i en Serrallonga, desarmat segurament per l'evidència de la bona intenció, recobrava els colors, soltava l'ampolla i s'acontentava amb amenaçar son amic amb un revés més acaronador que altra cosa, acompanyant-lo amb les següents paraules:

–Ara mateix que et pego, ximplet! Poc pensava en tu. Em creia ben bé heure-me-les amb algun reaccionari mal educat, amb algun *neo*,¹⁰ mortificat, potsar, de veure'm llegir el *Gil Blas*.¹¹

Llavors l'Armengol va fer la meua presentació, i ell i jo ens vam asseure a banda i banda de l'agrònom, picant de mans perquè ens servissin cafè i copa.

En Daniel Serrallonga, més gran que nosaltres, devia llavors tenir uns vint-i-cinc anys; però, descolorit, xuclat de cara, amb barba espessa, arranada i d'un roig pebre i sal com els cabells que duia també molt curts, semblava tenir-ne més. Els seus ulls, rodons i de nina grisa, a penes visible a través del vidre gruixut d'aquells *quevedos*¹² d'or perennement estenallats en la part alta de son nas cantellut, obert d'aletes i bon xic torçat cap a l'esquerra, convidaven a afegir-li anys, o a fer-lo, almenys, d'edat indefinible, per la falta d'esclat de juvenesa i sobra de tristor malaltissa que el caracteritzaven. Tenia el cap gros, de front bombat i curt, les celles borroses, i, en escoltar o rumiar amb els ulls girats en blanc i la nina esbarriada, la vena frontal i l'arruga de les entrecelles se li

9. *de gairell*: de costat.

10. *neo*: neocatòlic, d'idees polítiques i religioses molt conservadores.

11. *Gil Blas*: revista satírica d'orientació republicana i democràtica.

12. *quevedos*: ulleres.

inflaven i encenien com per sobtada congestió. Era alt i esprimatxadot, vestia amb descuit, i es distingia, sobretot, pel mal gust de ses corbates, sempre de colors rabiosos i amb el nus a mig fer. Calorós de mena, duia sempre el bolet¹³ al clatell, els colls molt amples, mai punys ni abric, per fred que fes; però per una contradicció xocant, filla, tal volta, de la necessitat d'harmonitzar sa contínua agitació interior amb l'incansable moviment de sos remes, anava sempre amb pantalons estrets i l'americana botonada de dalt a baix, per mocadors i llibres i diaris que dugués a la butxaca. No abandonava mai son bastó de porra de ferro ni es treia dels llavis l'aquilotada¹⁴ pipa; i, quan se'l veia pel carrer, solia anar sol, amb cara amoïnada, molt de pressa, tibat com un tambor major¹⁵ i quasi sempre eixugant-se la suor del front, del coll i dels canells. Era ben bé el tipus que m'havia ja cridat l'atenció alguna vegada per les seves estranyes maneres i descrit temps enrere l'Armengol.

—I doncs, que estem escurats? Que hem fet males,¹⁶ que et veig aquí? —li digué aquest dant-li un pessic al braç que el remogué tot i li féu tremolar les ulleres.

—Ves si me les trenques! —exclamà en Serrallonga cuitant a encavallar-se-les millor al nas.

—Què vols dir? —preguntà insolentment l'altre, per sentir-lo.

—Que te les faré pagar.

—Pocavergonya! Això, faries?... Vaia uns amics!

En Serrallonga es concentrà un instant, somrigué, i, tot d'un plegat, traient-se l'aparell dels ulls, el donà noblement al meu amic, dient-li amb la major vehemència:

13. bolet: barret rodó.

14. aquilotada: enfosquida per l'ús freqüent.

15. tambor major: soldat que encapçalava les desfilades militars.

V

Pel cap em bullia encara tota la tragicomèdia anterior, quan aquella mateixa nit, al Liceu, on l'Armengol i jo havíem anat a sentir *Els Hugonots*,¹ ens vam topar amb en Giberga, des de feia tres anys metge ja de Vilaniu.

—Casualment, aquesta tarda, recordant els amics de la gran època, hem parlat de tu, i molt extensament del celebèrrim *Ban-dereta*, de qui tu ens pots donar notícies fresques, suposo —va dir l'Armengol després que ens vam haver saludat amb molt d'afecte i contat tots tres, ràpidament, el darrer retall que ens faltava conèixer de les nostres respectives biografies.

—Ah, volem dir en Serrallonga!... Allò que jo presumia: que ja està ben fresc. A Madrid...

—Lo de Madrid, ja ho sabem: aquest m'ho ha contat aquesta tarda.

—Doncs, un cop a Vilaniu, me'l teniu ficat a casa, condemnant-se a un retraïment complet. L'Adela, buscant un tapabruts,² va tenir la *xeripa* d'atrapar-ne un de vellot que s'empassa la columnària igual que un ralet,³ i amb ell la teniu sense fer-se amb sos germans i dant-se la gran vida en tots sentits. El germà

1. *Els Hugonots*: òpera de Giacomo Meyerbeer.

2. tapabruts: Allò que serveix per a dissimular una cosa bruta o vergonyosa.

3. És a dir, 's'ho empassava tot, tant les coses greus (una moneda gran de pesseta columnària) com les de poca importància (una moneda petita de ralet).

–Però i que creus que tornarà? –preguntà, condolit, l'Armengol.

–Indefectiblement. Un dia o altre ha de caure: no ho dubteu.

–Oh! Hi ha casos... –em vaig atrevir a objectar, referint-me a neurastènics curats que jo recordava.

–Desenganya't: no hi ha paritat. El cas d'en Daniel no és neurastènia pròpiament dita, com pensaven el meu pare i tots els metges antiquats, sinó de vesània hereditària: la du ja de naixença. Sa mare va ser una histèrica, son pare va presentar tals anomalies de raó, que (ja us ho vaig dir), per a mi, va morir boig. Quin podia ser el fruit d'aquest matrimoni? L'atavisme és una causa predisposant indiscutible. L'etiologia de les malalties mentals l'assenyala com una de les infal·libles. Què més? Té una germana epilèptica. La conducta de l'altra, de l'Adela, amb les seves exaltacions eròtiques, no és la d'una persona desequilibrada? A ell, a en Daniel, quan l'heu vist conduir-se com un home sa?

–Home –oposà encara l'Armengol:–, en Daniel ha passat llargues temporades sense fer cap disbarat. ¿Quantes famílies no tenen algun epilèptic o algun plaga sense que cap dels seus individus, per això, acabi boig? Si vols que et sigui franc, crec que en aquesta matèria els metges extremeu un xic massa. En busca de l'home perfecte, d'aqueix home *típo* que us heu imaginat i que, si existís, no crec que inventés la pólvora, acabareu, com Diògenes,¹⁴ tractant-nos de ximplés a tots i fent-lo vosaltres amb la llanterna als dits.

Però en Giberga, tan estiradet com sempre, va eludir la discussió, i, seguint impertorbable en la seva dèria, va afegir:

–Teniu: ara mateix... passada aquella *crisis*, què us creieu que fa? Doncs tracta de casar-se per punt, per punt i només.

14. Diògenes: filòsof grec (412-323 aC) que, portant una llanterna, anava pels carrers buscant un home honest.